

УДК 338.48:327:913

Булюк Вероніка Євгенівна

Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, Київ, Україна,
e-mail: veronika.bulyuk@gmail.com

Сировець Сергій Юрійович,
кандидат географічних наук, доцент

Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, Київ, Україна,
e-mail: lgtinfo@ukr.net

ОРГАНІЗАЦІЙНА МОДЕЛЬ ГІРСЬКОЛИЖНОГО ТУРИЗМУ В СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇНАХ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Метою дослідження є аналіз організаційної моделі гірськолижного туризму в скандинавських країнах та можливості її використання в Україні.

Методика. У дослідженні використано метод статистичного дослідження, методи порівняння, аналізу та синтезу, метод узагальнення.

Результати. У статті проаналізовано стан гірськолижного курортного господарства в скандинавських країнах та Україні. Проведено порівняльну характеристику українських та скандинавських гірськолижних курортів. Визначено організаційну модель гірськолижного туризму в Скандинавії. У підсумку зазначено основні перспективи її застосування в Україні.

Наукова новизна. Представлена робота є узагальненням відомостей про стан розвитку гірськолижного туризму в Україні та Скандинавії. Здійснене комплексне дослідження організації гірськолижного туризму як перспективного напрямку розвитку туризму в країні.

Практична значимість. Розгляд відомостей про організацію гірськолижного туризму за кордоном може бути використаний для інтенсивного розвитку даного виду туризму в Україні.

Ключові слова: гірськолижний туризм, гірськолижний курорт, організаційна модель туризму.

УДК 338.48:327:913

Булюк Вероника Евгеньевна

Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко, Киев, Украина,
e-mail: veronika.bulyuk@gmail.com

Сыровец Сергей Юрьевич,
кандидат географических наук, доцент

Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко, Киев, Украина,
e-mail: lgtinfo@ukr.net

ОРГАНИЗАЦИОННАЯ МОДЕЛЬ ТУРИЗМА В СКАНДИНАВСКИХ СТРАНАХ И ПЕРСПЕКТИВЫ ЕЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Целью исследования является анализ организационной модели туризма скандинавских странах и возможности ее использования в Украине.

Методика. В исследовании использован метод статистического исследования, методы сравнения, анализа и синтеза, метод обобщения.

Результаты. В статье проанализировано состояние горнолыжного курортного хозяйства в скандинавских странах и Украине. Проведена сравнительная характеристика украинских и скандинавских горнолыжных курортов. Определена

организационная модель туризма в Скандинавии. В итоге указаны основные перспективы ее применения в Украине.

Научная новизна. Представленная работа является обобщением сведений о состоянии развития туризма в Украине и Скандинавии. Осуществлено комплексное исследование организации горнолыжного туризма как перспективного направления развития туризма в стране.

Практическая значимость. Рассмотрение сведений об организации горнолыжного туризма за рубежом может быть использован для интенсивного развития данного вида туризма в Украине.

Ключевые слова: горнолыжный туризм, горнолыжный курорт, организационная модель туризма.

UDC 338.48:327:913

Buliuk Veronika Yevhenivna

Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine, e-mail:
veronika.bulyuk@gmail.com

Syrovets Serhii Yuriiovych,
Candidate of Geography Sciences,
Associate Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine, e-mail:lginfo@ukr.net

ORGANIZATIONAL MODEL OF SKI TOURISM IN SCANDINAVIAN COUNTRIES AND PERSPECTIVES OF ITS USE IN UKRAINE

The purpose of the study is to analyze the organizational model of ski tourism in Scandinavian countries and the possibilities of its use in Ukraine.

Methods. The research used the method of statistical research, methods of comparison, analysis and synthesis, the method of generalization.

Results The article analyzes the state of the ski resort in the Scandinavian countries and Ukraine. The comparative characteristics of Ukrainian and Scandinavian ski resorts are carried out. The organizational model of skiing in Scandinavia is determined. As a result, the main prospects for its application in Ukraine are outlined.

Scientific novelty. The presented work is a generalization of information about the development of ski tourism in Ukraine and Scandinavia. Complex research of the organization of ski tourism as a perspective direction of development of tourism in the country is carried out.

Practical significance. Consideration of information about the organization of ski tourism abroad can be used for the intensive development of this type of tourism in Ukraine.

Key words: ski tourism, ski resort, organizational tourism model.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток гірськолижного туризму, організація масового відпочинку гірськолижників, забезпечення необхідного комфорту привели до створення в ряді країн цілої індустрії зимового відпочинку, що зайняла провідні позиції в національній економіці. Наразі гірськолижний туризм з кожним роком набирає обертів як у світі, так і в Україні. Тому актуальним є питання вибору оптимальної організаційної моделі цього виду туризму задля привернення як вітчизняних, так і закордонних туристів на українські зимові курорти, що підвищить рівень обслуговування, статус вітчизняних курортів на

європейському та світовому ринках і як наслідок, збільшить прибуток, що позитивно вплине та економіку держави.

Метою статті є аналіз наявної організаційної моделі гірськолижного туризму в Скандинавських країнах та можливість її застосування на українському ринку. Скандинавську модель було обрано через її успішне запровадження на ринку гірськолижного туризму, що призвело до повернення 8% гірськолижників світу саме у цей регіон.

Аналіз останніх публікацій. Комплексному дослідженню питань організації й розвитку гірськолижного туризму присвятили свої праці такі вчені як В. Шимановський, В.Зайцев, О.Петрусевич, О.Бабкін [1-3].

Виклад основного матеріалу. Гірськолижний туризм належить до спеціальних видів туризму, так як є комбінованим видом туризму і включає елементи наступних видів: лікувально-оздоровчий, рекреаційний, спортивний аматорський, екологічний. Гірськолижному туризму притаманна яскраво виражена сезонність. За створенням турпродукту він відноситься до капіталомістких і трудомістких видів туризму. Даний вид туризму має цілий ряд особливостей, що відрізняють його від інших видів. Перш за все, необхідно відзначити особливості засобів розміщення в гірськолижному туризмі. Розміщення передбачено в спеціалізованих готелях типу гірських шале, архітектурно вписаних в навколишній пейзаж. Поблизу готелів обов'язкова наявність підйомників, які діляться на кілька типів: бугельні, крісельні, кабінні, гондольні. Готелі мають бути розташовані поблизу гірськолижних трас, які за ступенем складності діляться на зелені, сині, червоні, чорні. У гірськолижному туризмі велику роль у вартісному відношенні грає асортимент додаткових послуг: послуги інструктора, прокату спорядження, продажу ski-pass. Особливе значення для гірськолижного туризму має також медичне страхування. Як правило, страхова премія в 2,5 рази більше, ніж при звичайних видах туризму. Незважаючи на те, що гірськолижний туризм відноситься до досить дорогих видів туризму, з кожним роком зростає число туристів, які захоплюються ним. Його ринок вимірюється кількістю використаних ski-pass і світовий показник досягає 200 мільйонів ski-днів. В скандинавських країнах він досягає 17 мільйонів ski-днів, що складає 8,5% світового потоку.

Найвідомішими гірськолижними дестинаціями Скандинавії є Леві та Вуокатті (Фінляндія), Хемседал, Ліллекхаммер, Трусіль (Норвегія), Оре та Селен (Швеція).

Згідно із статистикою найпопулярнішим курортом є Селен, оскільки на міжнародному ринку він позиціонує себе як гірськолижний курорт для сімейного відпочинку (Рис.1). Віддалені райони курорту зв'язує безкоштовний автобус, тому тут завжди можна вибрати собі трасу до вподоби. Тут знаходиться 111 трас загальною протяжністю в 92 км, із яких 46 - зелені, 24 - сині, 23 - червоні, 18- чорні. [4] Перепад висот складає 303 метрів, а максимальна довжина траси - 2100 метрів. Крім того, на курорті є чудові можливості для бігових лиж, траси для цього виду спорту

протягнулись на 51 км. Згідно із статистикою, за сезон 14/15 р. було продано скі-пасів на суму 325 мільйонів шведських крон, що приблизно дорівнює 34 мільйонам євро.

Nordic region

SkiPass sales, SEK millions, for the larger alpine resorts in the Nordic region

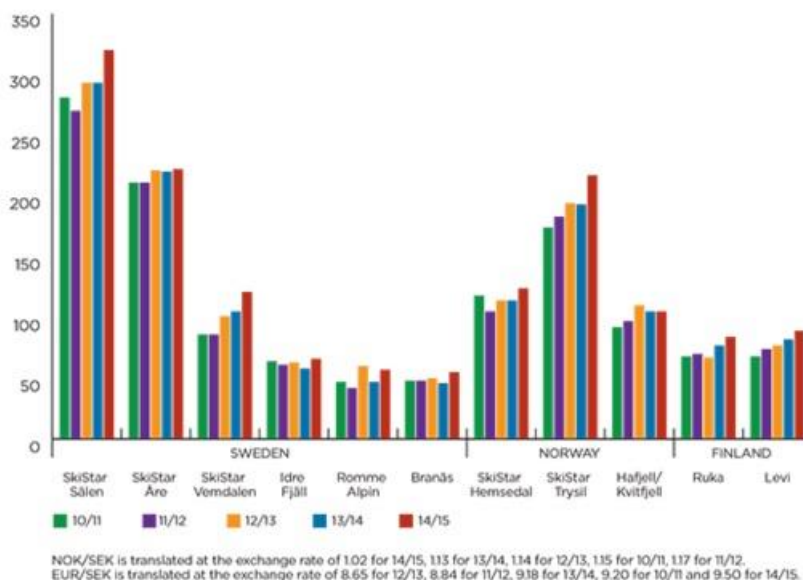

Рис.1 Кількість проданих скі-пасів, млн. шведських крон

Наступними у списку йдуть шведський Оре та норвезький Трусіль. Ці курорти однаково добре розвинуті та є популярними напрямками як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках. Інфраструктура розвинута на дуже високому рівні: можливий прокат та купівля спорядження, відвідування лижної школи та інші послуги, що розвинуті на всіх дестинаціях мережі Skistar.

Оре - це найбільший та універсальний гірськолижний курорт у Скандинавії. Різні види трас розраховані як для новачків, так і для більш досвідчених лижників, можливість нічного катання та безліч розваг, які нікого не залишать байдужим до цього місця. Оре - це загальна назва для трьох великих населених пунктів - Оре Бю, Дювед, Бернен. Усі селища знаходяться на невеликій відстані одне від одного, і пов'язані автобусними рейсами. Тут є понад 100 трас та 50 підйомників, прекрасно організована інфраструктура для катання. В 2007 р. в Оре проходив чемпіонат світу з лижних видів спорту.

Трусіль - найбільший гірськолижний центр Норвегії, розташований недалеко від кордону зі Швецією та в трьох годинах їзди від Осло. Лижний сезон триває найдовше в Європі - з кінця жовтня до травня. Чудове покриття більшості спусків в будь-яку погоду підтримують снігові гармати. Всього тут 66 обладнаних спусків загальною протяжністю 71 км: 21 зелений, 17 синіх, 17 червоних, 11 чорних трас. Деякі траси мають

освітлення для катання вночі. Для любителів бігових лиж тут обладнано близько 100 км рівнинних трас.

Замикає лідерів норвезький курорт Хемседал, великий центр катання на гірських лижах, який знаходиться на висоті 1500 метрів і в 220 кілометрах від Осло. Всього тут обладнано за останнім словом техніки 48 гірських трас: 21 зелена, 11 синіх, 9 червоних і 7 чорних. Курорт є місцем проведення етапів Кубка світу з гігантського слалому. Крім того, Хемседал визнаний європейськими сноубордистами як найкращий курорт для даного виду спорту - в розпорядженні сноубордистів спеціальні траси, трампліни і біг-ейри.

Проаналізувати організаційну модель діяльності гірськолижних курортів можливо на прикладі однієї з найбільших скандинавських ДМ-компаній (destination management company) в цій галузі. Загалом, у скандинавських країнах поширена практика створення приватних компаній, які і займаються розвитком та управлінням туристичними дестинаціями, і в свою чергу є реципієнтними туроператорами. У межах Швеції та Норвегії діє одна з найбільших таких компаній, що контролює 42% гірськолижного ринку цих країн. Компанія Skistar бере свій початок з 1975 року та контролює 6 гірськолижних курортів регіону: Оре, Селен, Хаммарбюбакен у Швеції та Хемседал, Трусіль, Вемдален у Норвегії. [4]

Основний вид діяльності Skistar є гірськолижний туризм. Довгостроковою метою є завоювання ринку туристичних послуг в галузі гірськолижного спорту на скандинавських курортах, враховуючи також розвиток супутніх послуг, як лижні школи, прокат гірськолижного спорядження і розвитку готельної індустрії в своїх дестинаціях.

Компанія має безліч програм лояльності для своїх постійних клієнтів та відвідувачів курортів. Vacation Club Skistar надає постійні знижки та акційні пропозиції для шанувальників гірськолижного відпочинку. Також компанія володіє онлайн-магазином skistarshop.com, який спеціалізується на продажі альпійських спортивних товарів, а також власною страховою компанією Skistar (Fjällförsäkringar AB). Це її робить компанією повного циклу, враховуючи основні та додаткові туристичні послуги. Наразі існує тенденція до поширення самодіяльного туризму, оскільки споживачі стали більш обізнаними в системах бронювання, тому вони власноруч бронюють готель та купляють квитки на різноманітних системах бронювання, як booking.com, expedia.com, hrs.com та інші, а також замовляють квитки на сайтах авіакомпаній. З іншого боку, така організація бізнесу, як у компанії Skistar дає змогу максимізувати прибуток та надавати туристам повний комплекс послуг. Skistar представляє також ринок нерухомості на власних гірськолижних курортах за рахунок розвитку туристичної інфраструктури та побудови нових об'єктів для проживання. [4]

Основою маркетингової стратегії компанії є збільшення числа гірськолижників у підконтрольних курортах. Велика увага приділяється просуванню бренду Skistar і дестинацій компанії, які посилюють свої позиції на ринку за рахунок маркетингових заходів, орієнтованих для

різних цільових груп. Координація продажів через спільний веб-сайт і телефонний номер дозволяє збільшити перехресні продажі і забезпечити якісне обслуговування. Збільшення частки інтернет-продажів призводить до скорочення витрат на реалізацію і розширює реєстр клієнтів для маркетингової діяльності.

Схема моделі організації гірськолижного трізму виглядає так (Рис. 2):

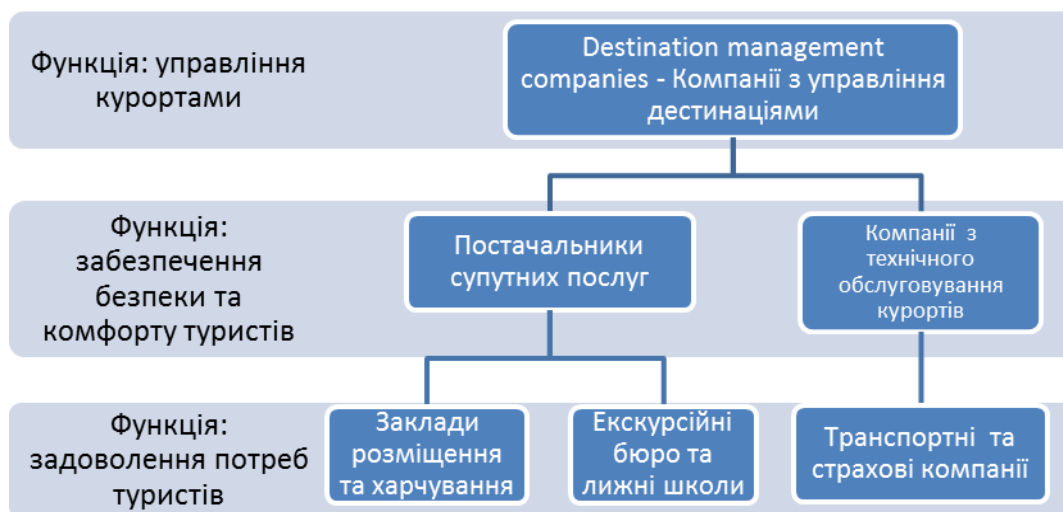

Рис.2. Схема організаційної моделі гірськолижного туризму Скандинавії

Починаючи з другого кварталу 2014/15, діяльність Skistar була розділена керівництвом на три основні сегменти. 1) Гірськолижні курорти: сегмент включає в себе роботу курортів і продаж всіх товарів і послуг. Основна увага приділяється фінансовим результатам та якості обслуговування клієнтів. 2) Інфраструктура: сегмент охоплює необоротні активи, такі як земля, ліфти, нерухомість, інвестиції. Акцент робиться на ефективному використанні інвестицій. 3) Експлуатація: сегмент охоплює те, що не використовується в сегменті інфраструктури. Увага приділяється розробці і реалізації планів розвитку курортів.

В Україні гірськолижний туризм розвивався паралельно з лижним туризмом, який має більше ніж сторічну історію. Сучасні гірськолижні курорти почали формуватись вже в часи незалежної України. В Україні сьогодні функціонують три основні гірськолижні курорти – Буковель, Славсько та Драгобарт.

Буковель. У 30 км від Яремче й у 100 км від Івано-Франківська, на висоті 900 м над рівнем моря, у селі Поляниця Івано-Франківської області знаходиться туристичний комплекс "Буковель". Завдяки вдалому розташуванню й унікальним кліматичним умовам, сніг у Буковелі випадає рано й у великій кількості, що в сполученні з раціональною й ефективною роботою по снігонапиленню і підготовці трас забезпечує прекрасне сніжне покриття, що зберігається з листопада до середини травня. Освітлення схилів дозволяє кататися у вечірній час. Лижні траси проходять на

спеціально підготовлених схилах із трав'яною основою. Стан погоди і сніжного покриття на трасах "Буковеля" можна побачити в режимі on-line за допомогою веб-камер, установлених на схилах.

Перепад висот - 488 м, довжина трас - 65 км. Усі траси доглянуті і пов'язані між собою, сама довга траса - 2300 м. Кількість підйомників - 16 канатних доріг (один бугельний, один 2-крісельний, 11 4-крісельних, один 3-крісельний) і 5 мультиліфтів.

Туристичний комплекс «Буковель» має найбільш розвинену інфраструктуру серед українських гірськолижних курортів. Для своїх відпочивальників він пропонує лижну школу, прокат лижного одягу та спорядження, прокат джипів, квадро циклів, сноубордів та снігоходів. Також курорт пропонує послуги з оздоровлення та SPA. У рамках свого розвитку в якості кліматичного курорту, маркетинговий відділ курорту популяризує літній відпочинок у горах, а також створив дитячий табір «Artek Bukovel». Також курорт пропонує широкий вибір закладів громадського харчування. Щодо закладів розміщення, то наразі там міститься біля 100 готелів різної категорії, які задовольняють смак будь-якого подорожуючого. Офіційний сайт курорту <https://bukovel.com> містить повну інформацію про можливості відпочинку та інфраструктуру туристичного комплексу, також тут можна забронювати готелі та придбати ski-pass.

Драгобрат. Найбільш високогірна лижна база Українських Карпат, розташована на висоті 1400 м над рівнем моря, на стику хвойних лісів і альпійської зони, у підніжжя гори Стіг (1707 м над рівнем моря) і гірського масиву Близниця (1883 м над рівнем моря). Підковоподібне розташування гір Свідивецького хребта створює природний феномен Драгобрата - наявність стабільного сніжного покриву з листопада по травень. Драгобрат може зацікавити лижника з будь-яким рівнем кваліфікації. Наявність цілини і великого сніжного покриву (до 5 метрів) роблять Драгобрат райським місцем для сноубордистів. До послуг відпочиваючих шість підйомників (три бугельні та три крісельні, а також три мультиліфти) з трасами від 500 м (дитяча) до 2500 м. Загальна довжина трас - більше 9 км. Наявні освітлені траси.

На базі є прокат гірськолижного спорядження і сноубордів, камера схову, інструктора, ігровий зал, дискотека-кінозал, сауна, ресторани і колиба, польоти на пароплані. Курорт постійно розвивається. У найближчих планах інвесторів - будівля отельно-рекреаційного комплексу, розвиток мережі сервісного обслуговування, спорудження підвісної канатно-крісельної дороги. Офіційний сайт курорту <http://www.dragobrat.com> представлений 3 мовами (українська, російська, англійська), відображає інформацію про сервіси та інфраструктуру курорту. Тут можна подивитись схему трас та придбати ski-pass.

Славське. Це селище налічує багатотисячолітню історію. Туристичний бізнес у Славському розпочали підприємці Гредлі, які у 1820-х — 1830-х роках були спорудили гірськолижні витяги і трампліни на горах Погар та

Ільза. Найбільшого туристичного розвитку Славське набуло у 1970-х — 1980-х рр., коли було споруджено понад 10 витягів та засновано спортивні гірськолижні школи. Наразі тут мешкає 3,7 тис. населення, розташовано 25 готелів та баз відпочинку, працюють різноманітні заклади харчування, готелі, аптеки, магазини. Славське має курортний статус. У період водопілля та паводків річка Опір стає придатною для заняття водним туризмом та рафтингом.

У Славському прокладено кілька гірськолижних трас європейського значення, функціонують крісельні і бугельні підйомники. Для гірськолижного відпочинку використовуються гори Тростян, Погар, Менчул і Політехнік. Гора Тростян, висотою близько 1236 м, по складності гірськолижних трас цілком може конкурувати з відомими Альпійськими горами. На жаль, курорт не має офіційного сайту, тому тут рідко можна зустріти іноземців. Всього тут функціонує 28 трас різної складності, окрім чорних, найнебезпечніших. Довжина трас в середньому сягає 1000-2000 метрів. [5]

Табл. 1

Порівняльна характеристика скандинавських та українських гірськолижних курортів

Назва курорту	Кількість трас	Протяжність трас, км	Максимальна довжина трас, км	Кількість підйомників	Вартість скіпасу на 1 день, дол. США	Можливість нічного катання	Наявність штучного снігового покриву
Селен (Швеція)	111	92	2100	93	45	так	так
Оре (Швеція)	100	97	6500	50	50	так	так
Трюсіль (Норвегія)	66	71	5400	31	50	так	так
Хемседал (Норвегія)	48	56	2800	15	50	так	так
Буковель (Україна)	63	65	2300	16	35	так	так
Драгобрат (Україна)	20	9	2500	6	35	так	так
Славське (Україна)	28	31	2000	16	20	ні	так

Щодо організації гірськолижного туризму в Україні, то вона є досі незлагодженою, відсутній крупний реципієнтний туроператор, який би займався організацією, розвитком інфраструктури, контролем туристичних потоків на українські гірськолижні курорти. Велика кількість вітчизняних туроператорів організовує поїздки з великих міст України (Deinde, Фієрія мандрів, СТук, AngaTrevel і т.д.), проте для іноземців пропозиція в Інтернеті майже відсутня. Загалом, вітчизняні гірськолижні комплекси самостійно займаються просуванням своїх послуг на туристичному ринку, мають окремо підрядні компанії, які слідкують за технічним оснащенням курортів, окремо страхові компанії, з якими укладають угоди щодо безпечного перебування туристів. На жаль, курорти розвиваються не

гармонійно, Буковель є безперечним лідером за технічним оснащенням та якістю надання послуг, що дає їй змогу привертати найбільшу кількість туристів (1 600 000 в рік, за даними туристичного комплексу на 2016 рік), що в пікові дні зимового сезону створює черги на підйомниках. В той самий час, на інші курорти звертають свою увагу менша кількість туристів, готелі в зимовий сезон заповнені на 100% тільки на свята та вихідні дні.

Безумовно, українські гірськолижні курорти багато в чому поступаються скандинавським, що відображено у порівняльній таблиці основних технічних характеристик (табл. 1). Проте, грамотна стратегія розвитку вітчизняних курортів, запозичення закордонного досвіду в організації гірськолижного туризму, повернення інвестицій дасть змогу розвивати цей вид туризму та використовувати потенціал, який мають курортні комплекси на даний момент.

Висновки. Отже, гірськолижний туризм в Скандинавії організований для задоволення всіх потреб туристів. Гірськолижні дестинації мають достатньо інвестицій для удосконалення своїх технічних характеристик, якості трас та високих стандартів обслуговування, що також дає поштовх для розвитку подієвого туризму (чемпіонати світу та етапи Кубків світу з зимових видів спорту). Ці дестинації активно промотуються на міжнародному туристичному ринку, що дає свої результати у збільшенні кількості прибуттів з кожним роком. Завдяки діяльності DM-компаній, туристам вигідно відвідувати гірськолижні курорти декілька разів на рік через наявність бонусних програм, розвиненої інфраструктури та великого вибору атракцій для всієї сім'ї. До того ж, DM-компанії акцентують увагу на розвитку гірськолижного туризму шляхом залучення нових інвестицій та розвитку інфраструктури курортів (відкриття нових трас та удосконалення наявних, відкриття підйомників, закладів розміщення та харчування).

У свою чергу, українські гірськолижні курорти самостійно конкурують з гравцями міжнародного туристичного ринку, оскільки не мають чіткої моделі свого функціонування. Запозичення успішного досвіду з-за кордону є одним із можливих шляхів вирішення тих проблем, з якими вони стикаються. Ідея впровадження скандинавської моделі полягає у створенні спеціалізованої організації, яка б займалась розвитком інфраструктури, створенням нових трас, розширенням спектру надаваних послуг, залученням нових клієнтів та активною промоцією вітчизняних туристичних комплексів. Перевагами впровадження скандинавської моделі є: гармонійний розвиток та стандартизація наданих послуг на українських гірськолижних курортах; повернення уваги іноземних інвесторів через істотні зміни в управлінні та організації відпочинку гірськолижників; приведення інфраструктури курортів до світового рівня, що дасть змогу проводити змагання з зимових видів спорту міжнародного рівня, що у свою чергу приверне увагу міжнародних туристів; успішна управлінська політика разом із кооперацією з постачальниками послуг (проведення спільних PR-акцій, координація роботи маркетингових відділів та

консультація експертів для успішного просування послуг підприємств) приведе до збільшення надходжень від туризму.

Перешкодами впровадження моделі є недостатня компетентність з цього питання експертів у державному секторі, застарілість підходів щодо розвитку цієї галузі та відсутність чіткого пріоритету розвитку гірськолижного туризму з боку держави.

Список використаних джерел:

1. Шимановский В. Опасности в горах - М.: Центральный совет по туризму и экскурсиям ВЦСПС, Центральное рекламное-информационное бюро «Турист», 1973 [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://tourlib.net/books_tourism/shymanovsky.htm
2. Зайцев В.М., Петрусевич О.Н. Материалы X Международной научной конференции "Беларусь в современном мире". - Минск, 28 октября 2011 г. - С.192-193. Горнолыжный туризм как фактор повышения конкурентоспособности туристического комплекса Республики Беларусь [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://tourlib.net/statti_tourism/zajcev.htm
3. Бабкин О.В. Специальные виды туризма [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://infotour.in.ua/babkin10.htm>
4. ДМ-компания Skistar [Электронный ресурс] – Режим доступа : <https://www.skistar.com/en>
5. Характеристика лыжных трас курорта Славське [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://lyubosvit.com.ua/slavske-lizhni-trasi/>

Список использованных источников

1. Шимановский В. Опасности в горах - М.: Центральный совет по туризму и экскурсиям ВЦСПС, Центральное рекламное-информационное бюро «Турист», 1973 [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://tourlib.net/books_tourism/shymanovsky.htm
2. Зайцев В.М., Петрусевич О.Н. Материалы X Международной научной конференции "Беларусь в современном мире". - Минск, 28 октября 2011 г. - С.192-193. Горнолыжный туризм как фактор повышения конкурентоспособности туристического комплекса Республики Беларусь [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://tourlib.net/statti_tourism/zajcev.htm
3. Бабкин О.В. Специальные виды туризма [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://infotour.in.ua/babkin10.htm>
4. ДМ-компания Skistar [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.skistar.com/en>
5. Характеристика лыжных трас курорта Славское [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://lyubosvit.com.ua/slavske-lizhni-trasi/>

References

1. Shimanovskiy V. Dangers in mountains – M: Central tourism and excursion department VCCPC, Central advertisement and information bureau «Tourist», 1973 - Access mode - http://tourlib.net/books_tourism/shymanovsky.htm
2. Zaitsev V.M., Petrushevich O.N. Materials of X International scientific conference «Belorus in the modern world» - Minsk, 28 October 2011 г. - P.192-193. Ski tourism as a factor of competitiveness growth of Belorus tourism complex - Access mode - http://tourlib.net/statti_tourism/zajcev.htm
3. Babkin O.V. Special types of tourism - Access mode - <http://infotour.in.ua/babkin10.htm>
4. Destination management company Skistar - Access mode - <https://www.skistar.com/en>
5. Characteristics of ski traces in Slavske : - Access mode - <http://lyubosvit.com.ua/slavske-lizhni-trasi/>